

Гипермәтіндік технология

Бүгінгі күні WWW-ді кеңінен қолданудың арқасында гипермәтіндік технологияны компьютерде жұмыс жасайтындардың бәрі біледі немесе кем дегенде қолданады. Көптеген жолдармен гипермәтіннің қолданысын оның ізашарлары дұрыс болжады. Сонымен қатар, гипермәтіннің модельдері де өзгеріссіз қалды.

Гипермәтіннің бастаушылары - 40-жылдары Мешех жүйесінің тұжырымдамасын ұсынған Ванневар Буш және 60-жылдары осы технологиямен жұмыс істеген Дуглас Энгельбарт пен Теодор Нельсон. «Гипермәтін» терминінің өзін 1965 жылы Тед Нельсон ұсынған.

Нельсонның гипермәтінге классикалық анықтамасы - «тармақталатын немесе сұраныс бойынша жасалатын жазу түрі». Басқаша айтқанда, бұл «сызықтық емес жазу», бұл «мәтіннен артық».

Гипермәтіннің неғұрлым формалды анықтамасы - гипермәтін - бұл оқырмандар сызықтық емес бағытта еркін жүретін желі ретінде мәтіндік ақпаратты ұсыну.

«Бұл ашық кітап ... Онда сөздік жазбалары, айқас сілтемелер мен қасиетті кітаптардағы немесе сөзжұмбақтардағы сияқты түсініктемелер бар, онда крест, жарты ай немесе Дэвид жұлдызы белгісімен белгіленген барлық атаулар мен ұғымдарды сөздіктің тиісті бөлімінен іздеу керек, егер біреуге неғұрлым егжей-тегжейлі түсініктемелер қажет болады» (М. Павич, «Хазар сөздігі»).

Гипермәтін басқа фрагменттерге сілтемелер табылған кез-келген мәтінді білдіреді. Гипермәтіндік жүйе - бұл электронды мәтін түрінде ақпаратты сақтауға қабілетті, оның жадында сақталған кез-келген «ақпараттық бірліктер» арасында электрондық байланыстар орнатуға мүмкіндік беретін және оларды «түймені басу арқылы» монитор экранына шақыратын ақпараттық жүйе.

Гипермәтін туралы түсінік өте қарапайым: мәліметтер базасы бар, мәліметтер базасында объектілер бар. Нысандар. көбінесе белгілі бір мәселеге арналған шағын мәтіндік бөлімдер. Арнайы механизмдер мен ережелер компьютерге бір мәтін фрагментінен екіншісіне сілтемелер жүргізуге мүмкіндік береді. Адам мәтін үзінділері арасында жаңа байланыстар орната алады. Осындай ұйымы бар мәтін фрагменттері немесе файлдар жүйесі «гипермәтіндік» деп аталады.

Гипермәтінді қолданудың педагогикалық мүмкіндіктері

Ақпараттық гипермәтіндік модель гипотезасы: *идеяларды өңдеу және адам миы генерациясы ассоциативті түрде жүреді.*

Техникалық тұрғыдан «гипермәтіндік жүйе» электронды және бағдарламалық жасақтаманы мәтіндік сызықтық сипаттағы шектеулерді жеңу үшін қолданады: сызықтық және иерархиялық. Біз солдан оңға, жоғарыдан төменге қарай дәйектілікпен оқып, парақтарды айналдырамыз. Керісінше, оларға берілген түйіндер (фрагменттер, модульдер, рамалар) және ассоциативті сілтемелер желісін қамтитын гипермәтіндік жүйе үш өлшемді ақпараттық кеңістікті тудырады, ол адам миы идеяларды өңдеудің терең құрылымына барабар ақпараттық орта жасайды.

Білімді беру процесін зерттейтін психология адам жазуды және оқуды сызықтық түрде үйренеді деп санайды, ал оның ойлау тереңінде әлдеқайда күрделі идеялардың өзгерістері жүреді. Оңайлатылған модельде ғалым, мұғалім, маман, жазушы және т.б. идеялар желісінен сызықтық мәтінге ауысады, ал оқырман сызықтық мәтіннің идеялар желісіне кері түрленуін жүзеге асырады.

Алайда Нельсон гипермәтін деп атауға ұсынған ақпараттық құрылым жаңа, бұрын белгісіз нәрсе емес екенін ескеру қажет. Керісінше, білімді бейнелеудің сызықтық емес формасы көптеген діни ескертулерді, сілтемелерді, түсініктемелер мен түсініктемелерге түсініктемелерді кеңінен қолданатын діни жазбалар үшін дәстүрлі болып табылады. Мысал ретінде Інжілді келтіруге болады. Інжіл ескі өсиет және жаңа өсиет кітаптарынан тұрады. Кітаптар әр аяда қайталанбастан нөмірленген «аяттарға» бөлінген. Әр өлең -

белгілі бір микро тақырыпты ашатын ажырамас суперфазалық бірлік. Көптеген өлеңдер Киелі кітаптың сол немесе басқа кітаптарының басқа өлеңдеріне сілтемелермен сүйемелденеді, бұл келесі аятты оқу процесінде пайда болатын көңіл-күй мен ассоциацияларға байланысты сілтемелер арасынан оқудың сол немесе басқа дәйектілігін таңдап, «сызықтық емес» оқуға мүмкіндік береді.

Гипермәтіндік технология ақпаратты орнына адамның орнына емес, адаммен бірге өңдеуге бағытталған, яғни авторлық құқыққа айналады. Оны қолданудың ыңғайлылығы пайдаланушының өзі жеке қабілеттерін, білімін, біліктілік деңгейі мен дайындығын ескере отырып, материалды зерттеуге немесе құруға тәсілін өзі анықтайтындығында. Гипермәтін тек ақпараттарды ғана емес, сонымен қатар оны тиімді іздеуге арналған құралдарды да қамтиды.

Тим Бернерс-Ли бүкіләлемдік торды ойлап тапқан болып саналады. Тим Бернерс-Ли жаңа ақпараттық жүйенің тұжырымдамасын ұсынды, оны бүкіләлемдік желі деп атады. Гипермәтіндік принциптер бойынша құрылған бұл жүйе ақпараттық ресурстардың барлық жиынтығын біріктіруі керек.

Гипермәтіндік технология бір құжаттан екінші құжатқа «секіруді» жеңілдетуі керек еді.

Құрылымдық жағынан гипермәтін ақпараттық материалдан, гипермәтіндік тезаурустан, негізгі тақырыптар тізімінен және алфавиттік сөздіктен тұрады.

Нәтижесінде, қазіргі кезде Интернетте көптеген ақпараттық ресурстар қалыптасты және пайдаланушылардың қалың бұқарасы үшін еркін қол жетімді. Интернетте әр түрлі тақырыптағы көптеген ақпараттық ресурстар бар: педагогика, психология, археология, музыка және т.б. Берілген ақпараттың фокусы, мазмұны, қол жетімділігі немесе қамтуы. Олар серверлерде орналастырылған және сайттарды, порталдарды (мемлекеттік, саяси, қоғамдық, коммерциялық, діни, білім беру жеке және басқаларын) ұсынады.

Гипермәтіндік технология элементтері

Гипермәтіндік технологияның негізгі элементтеріне мыналар жатады:

- ақпараттық фрагмент;
- тақырып;
- түйіндер;
- сілтемелер.

Гипермәтіннің ақпараттық фрагменті - мәтін жолдарының сызықтық тізбегі, сурет, видео фрагмент, аудио фрагмент болуы мүмкін.

Тақырыпта ақпараттық фрагменттің қысқаша тақырыбы берілген. Ақпарат бөлігі толығымен көптеген тақырыптардан тұруы мүмкін немесе басқа ақпаратпен бірге бір немесе бірнеше тақырыпты қамтуы мүмкін.

Гипермәтіндегі түйін - бұл гипермәтіннің басқа ақпараттық фрагменттеріне ауысуға болатын ақпараттық фрагмент.

Сілтеме - бұл сіз бір түйіннен екінші түйінге ауысатын сөз, сөз тіркесі немесе сөз тіркестерінің жиынтығы. Сілтемелер анықтамалық немесе ұйымдастырушылық болуы мүмкін.

Анықтамалық сілтемелер гипермәтіндік сілтемелердің ең көп таралған түрі болып табылады. Олар әдетте, олардың екі ұшы бар, әдетте сілтемелері бар, дегенмен гипермәтіндік ақпараттық жүйелердің көпшілігі сілтеме бойымен және кері қозғалысты қолдайды.

Егер гипермәтінді құрудың қарапайым технологиясын қарастыратын болсақ, онда ол келесі бес негізгі қадамнан тұрады:

Қадам 1. Мәтінді бөлек тарауларға / тақырыптарға бөлу керек.

Қадам 2. Гипермәтінді оқудың қандай да бір негізгі әдісін елестетіп, сәйкесінше оқырманды тақырыптан тақырыпқа осы негізгі жолмен байланыстыратын өрістерді орналастыру қажет.

Қадам 3. Мәтіндегі сөздер-сілтемелерді бөлектеу керек, дәлірек айтсақ, мәтінді оқу процесінде пайдаланушы мәтінді оқудың негізгі жолынан оқудың басқа мүмкін тәсілдеріне ауысқысы келетін жағдайларды (сәттерді) табу керек.

Қадам 4. 3-қадамның нәтижесінде тиісті тараулар / тақырыптар әлі жазылмаған сілтеме сөздер пайда болуы мүмкін. Мұндай тарауларды толтыру қажет.

Қадам 5. Сіз бар тақырыптарға сілтемелерді байланыстыруыңыз керек.

Гипермәтін мәтіндерге екі қосымша мағыналық кеңістік береді. Мәтінде оқырманды қажетті тарауларға / тақырыптарға, суреттерге, сипаттамаларға «бірден» жетелейтін арнайы сілтеме өрістері көрсетілген. Осының арқасында оқу процесі түбегейлі болады - гипермәтінді әртүрлі тәсілдермен оқуға және қарауға болады және оқырман өзі үшін ыңғайлы көру жолын таңдайды.

Гипермәтін тұжырымдамасының қарапайымдылығы гипермәтін құрудың жалпы қабылданған технологиясының формальды қарапайымдылығын анықтайды. Гипермәтінді құрудың ең қарапайым жүйесіне ие бола отырып, сіз бірнеше мәтін фрагменттерінен гипермәтінді тез жинап, ресми түрде тәуелсіз гипермәтіндік ақпараттық жүйені, бағдарламалық өнімді немесе кеңестік ішкі жүйені ала аласыз.

Бірақ гипермәтіндік технологияның айқын қарапайымдылығына байланысты, сапасы төмен гипермәтіндік ақпараттық жүйені құру өте оңай.

Бірнеше көзқараспен, егер гипермәтін оқулық ретінде қолданылса, бұл құрылым пайдаланушының зерттелетін пән бойынша білім құрылымына үлкен әсер етеді. Сондықтан гипермәтіндік жүйелерді құруда тек бастапқы мәтінді бөліктерге бөлуге ғана емес, сонымен қатар қолданушының мәтіннің осы бөліктерімен түсіну, жеңіл және ыңғайлы жұмыс жасау дәрежесіне назар аудару қажет.

Кез-келген педагогикалық жүйенің мақсатты қызметі басқарусыз мүмкін емес. Басқару функцияларын жүзеге асыратын жүйені әдетте басқару жүйесі деп атайды.